

**ความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล
ของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร**
**The Need of Administration of Halal Affairs Act
of Muslim Consumers in Bangkok**

ไอลา หริ่มเพ็ง¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t-test และ F-test

ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครมีความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครมีความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลในหมวด คณะที่ปรึกษากระบวนการฮาลาลมากที่สุด รองลงมาคือ หมวดทั่วไป และน้อยที่สุด คือ หมวดกองทุนพัฒนามาตรฐานฮาลาลและมาตรการทางการปกครอง เมื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้บริโภคที่มีเพศและอาชีพต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ผู้บริโภคที่มีอายุ การศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ความต้องการ, พระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล, ผู้บริโภค, อาหารฮาลาล

Abstract

The present study on the need of administration of Halal Affairs Act of Muslim consumers in Bangkok was conducted with objectives as follows: i) To examine the need levels of administration of Halal Affairs Act of Muslim consumers in Bangkok, ii) To examine the differences of need levels of administration of Halal Affairs Act of Muslim consumers in Bangkok as distributed by sex, age, education, occupation, and monthly income. Data was collected from the samples of 400 people and questionnaires were used as research instrument. Data analysis was carried out in descriptive statistics, i.e. frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation, and inference statistics, i.e. t-test and F-test.

The findings are as follows: Muslim customers in Bangkok showed a high level of the need of administration of Halal Affairs Act. With regard to respective aspects, it was found that their need

¹ อาจารย์ สาขาวิชาอิสลามศึกษาเพื่อการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ha_risees10@hotmail.com

of administration of Halal Affairs Act pointed to the section of Halal system advisory committee as the most relevant, followed by the general provisions, whereas the section of Halal standard development fund and penalty measures received least attention. When their need levels of administration of Halal Affairs Act were compared as distributed by sex, age, education, occupation, and monthly income, it was found that Muslim customers of different sexes and occupation showed no difference in both overall and respective needs while those with differences in age, education, and monthly income showed difference in the overall and respective needs of administration of Halal Affairs Act with significance level at .05.

Keywords: Needs, administration of Halal Affairs Act, customer, Halal food

บทนำ

กิจการอาหารฮาลาลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมอาหารและการส่งออกสินค้าของประเทศ ตลาดอาหารฮาลาลเป็นตลาดขนาดใหญ่และมีอัตราการขยายตัวที่รวดเร็วที่สุดตลาดหนึ่ง โดยปกติความต้องการอาหารฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมอย่างเดียวก็น่าจะสามารถสร้างมูลค่าการบริโภคถึง 6 – 8 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 20-25 ของมูลค่าการบริโภคอาหารทั่วโลก และอาหารฮาลาลยังเป็นที่ยอมรับบริโภคสำหรับคนที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามอีกด้วย (วินัย ตะห์ลีน, 2555)

ในอดีตมาตรฐานอาหารฮาลาลฉบับแรกที่ภาครัฐได้เข้าไปดำเนินการอย่างเต็มตัว คือ มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยมีข้อแนะนำทั่วไปสำหรับการใช้คำว่า ฮาลาล ซึ่งสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) กระทรวงอุตสาหกรรมในฐานะผู้แทนโคเด็กซ์ประจำประเทศไทยได้ถอดความหมายมาจากมาตรฐานของโคเด็กซ์แบบคำต่อคำ โดยดำเนินการยกร่างเสนอต่อรัฐมนตรี เพื่ออาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 ประกาศใช้เป็นมาตรฐานอาหารฮาลาลของประเทศ แต่มาตรฐานดังกล่าวไม่ได้ถูกใช้ในฐานะมาตรฐานบังคับ จะใช้หรือไม่ก็ได้ตามความสมัครใจ และไม่เคยปรากฏผู้ผลิตรายใดมาขอรับรองมาตรฐานเลย (สมเกียรติ ตริยาภิวัตน์, 2549)

ปัจจุบันการรับรองมาตรฐานฮาลาลของไทยจึงขึ้นอยู่กับ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรม คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งการทำหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมมาตรฐานฮาลาลขององค์กรเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้มาขอใช้มาตรฐานขององค์กรเท่านั้น โดยการดำเนินงานของคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยได้มีการออกระเบียบมาใช้ควบคุมกัน ซึ่งได้มีการกำหนดเรื่องบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการให้คำรับรองฮาลาลในส่วนกิจการศาสนาอิสลามและกิจการศาสนาอิสลามในแต่ละจังหวัดไว้อย่างชัดเจน ระเบียบที่ออกมาผ่านการแก้ไขมาแล้วหลายครั้ง โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการที่ถูกกำหนดไว้ เช่น สถานที่ประกอบการ วัตถุประสงค์ ส่วนประกอบ การเก็บรักษา การล้าง ความสะอาด พนักงาน การขนส่ง การให้บริการ การขอใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาล เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ คณะกรรมการตรวจ ค่าธรรมเนียม และบทลงโทษ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันจะพบการฝ่าฝืนของผู้ผลิตและผู้ค้าที่ใจฝืนมาตรฐาน แม้ว่าจะมีการกำหนดระเบียบดังที่กล่าวไปแล้วก็ตาม ทั้งนี้เป็นเพราะมาตรฐานที่ออกมานั้นไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามมาตรฐานได้ และเมื่อเกิดการฝ่าฝืนมาตรฐานขึ้น ผู้บริโภคก็ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรฐานอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้บริโภคทุกคนสมควรได้รับ แต่องค์กรซึ่งทำหน้าที่ในการตรวจรับรองฮาลาลมิได้มีอำนาจในทางกฎหมายที่จะควบคุม ตรวจสอบ รวมทั้งออกมาตรการบังคับหรือลงโทษต่อผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบหรือเงื่อนไขในการให้คำรับรองได้โดยครบถ้วน อันเป็นผลทำให้มาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภคไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อีกทั้ง

องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการรับรองระบบงานฮาลาล การตรวจสอบรับรองและกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับฮาลาลอยู่หลายองค์กร ทำให้การดำเนินงานขาดความเป็นเอกภาพ (สมเกียรติ ตริยาภิวัดน์, 2549)

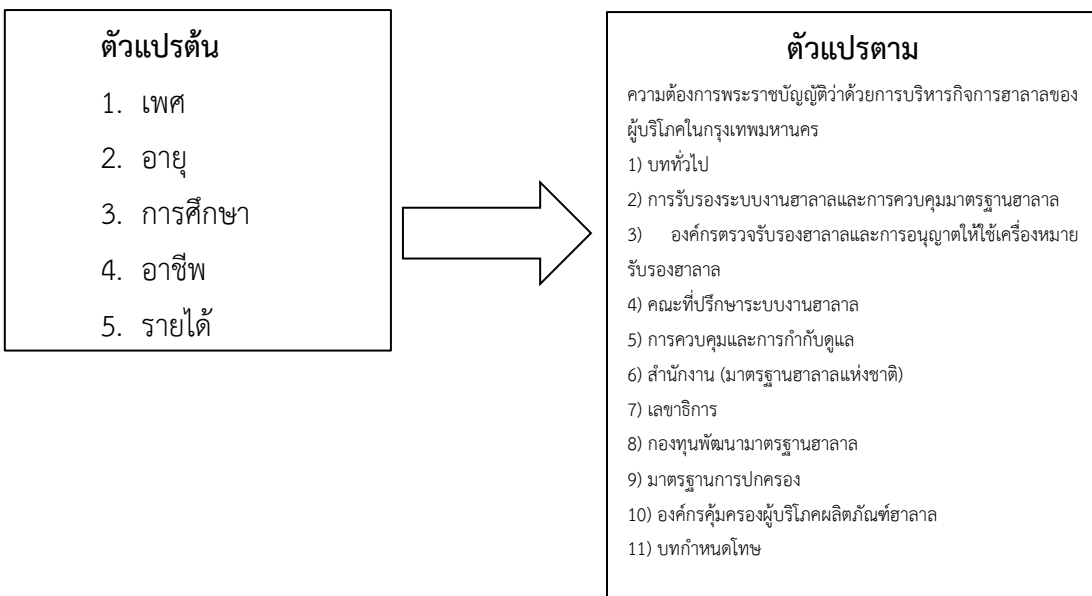
แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลที่ต่อคณะรัฐมนตรีในแต่ละสมัยเพื่อพิจารณารวมทั้งหมด 4 ฉบับ ทั้งที่เสนอโดยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคเพื่อไทย สมาชิกวุฒิสภา และที่เสนอโดยกรรมการอุตสาหกรรม แต่ด้วยความผันผวนทางการเมืองจึงให้ร่างทั้งหมดไม่ได้รับการพิจารณา โดยร่างทั้งหมดก็มีสาระสำคัญที่ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการ ฮาลาล เพื่อควบคุมตรวจสอบ และออกมาตรการบังคับหรือลงโทษต่อผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบโดยครบถ้วน เพื่อให้มีระบบการควบคุมมาตรฐานที่ดีมีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากล รวมทั้งมีการกำหนดมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายหรือผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบหรือเงื่อนไขที่กำหนด ผู้วิจัยจึงทำการสำรวจต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้ร่างฉบับที่สมาชิกวุฒิสภาเสนอขึ้น ทั้งนี้เพื่อเสนอให้สถาบันมาตรฐานฮาลาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญ และผลักดันให้ตราพระราชบัญญัตินี้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 260,000 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามานะ สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งเขต โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 3 เขต คือ 1) หนองจอก 2) มีนบุรี 3) เจริญกรุง และ 4) วงเวียนใหญ่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อสำรวจความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยกิจการฮาลาลในแต่ละหมวดและนำมาสร้างข้อคำถาม โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 ความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร 11 หมวด ประกอบด้วย 1) บททั่วไป จำนวน 6 ข้อ 2) การรับรองระบบงานฮาลาลและการควบคุมมาตรฐานฮาลาล จำนวน 10 ข้อ 3) องค์กรตรวจรับรองฮาลาลและการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาล จำนวน 12 ข้อ 4) คณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาล จำนวน 3 ข้อ 5) การควบคุมและการกำกับดูแล จำนวน 10 ข้อ 6) สำนักงาน(มาตรฐานฮาลาลแห่งชาติ) จำนวน 16 ข้อ 7) เลขธิการ จำนวน 3 ข้อ 8) กองทุนพัฒนามาตรฐานฮาลาล จำนวน 10 ข้อ 9) มาตรฐานการปกครอง จำนวน 4 ข้อ 10) องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ฮาลาล จำนวน 3 ข้อ 11) บทกำหนดโทษ จำนวน 16 ข้อ มีลักษณะแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scales)

3. วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ทีมผู้ช่วยวิจัย ทำการจัดอบรมความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นวิจัยให้แก่ผู้ช่วยวิจัย และเก็บข้อมูลในพื้นที่ 1) หนองจอก 2) มีนบุรี 3) เจริญกรุง และ 4) วงเวียนใหญ่ โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม 2558

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จัดหมวดหมู่ตามลักษณะของตัวแปร วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ วิเคราะห์ระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ระดับคะแนนตามระดับความคิดเห็นในแต่ละรายการ แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้การทดสอบ t-test และ F-test

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน เป็นชายมากที่สุด 203 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 และเป็น

หญิง 197 คน คิดเป็นร้อยละ 49.3 และผู้ที่มีอายุ 35 – 44 ปี มากที่สุด รองลงมาอายุ 25 – 35 ปี ต่ำกว่า 25 ปี 55 ปี ขึ้นไป และ 45 – 54 ปี น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.5, 27.0, 18.3, 8.3 และ 7.0 ตามลำดับ เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีมากที่สุด รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ต่ำกว่ามัธยม และสูงกว่าปริญญาตรี น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.8, 26.5, 24.5, 6.5 และ 4.8 ตามลำดับ เป็นผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท มากที่สุด รองลงมา 10,000 – 20,000 บาท 20,000– 30,000 บาท 40,000 บาทขึ้นไป และ 30,000 – 40,000 บาท น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.8, 30.0, 8.5, 2.0, 1.8 ตามลำดับและประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด รองลงมาพนักงานทั่วไป ข้าราชการและเกษตรกรน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.8, 24.8, 15.8 และ 1.3 ตามลำดับ

1.2 ระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครมีระดับความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายหมวด พบว่า หมวด 4 คณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาล (\bar{X} = 4.20, S.D.= .529) มากที่สุด รองลงมาคือ หมวด 1 บททั่วไป (\bar{X} = 4.18, S.D.= .558) และหมวด 3 องค์การตรวจและรับรองฮาลาล และการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาล (\bar{X} = 4.07, S.D.= .597) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ หมวด 8 กองทุนพัฒนามาตรฐานฮาลาล (\bar{X} = 3.99, S.D.= .650)

1.2.1 หมวดบททั่วไป อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ต้องการให้มีพระราชบัญญัติ เพื่อที่จะควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาอิสลาม (\bar{X} = 4.29, S.D.= .656) มากที่สุด รองลงมา คือ ต้องการให้กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ฮาลาลทั้งหมดมีการดำเนินการอย่างถูกต้องและไม่ขัดแย้งกับบัญญัติศาสนาอิสลาม (\bar{X} = 4.23, S.D.= .643) และต้องการให้ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ฮาลาลมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลต่างๆจากผู้ผลิต หรือผู้ให้บริการ เท่าที่จำเป็นต่อการคุ้มครองหรือปกป้องประโยชน์ของตนโดยชอบด้วยกฎหมาย (\bar{X} = 4.06, S.D.= .780) น้อยที่สุด

1.2.2 หมวดการรับรองระบบงานฮาลาลและการควบคุมมาตรฐานฮาลาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าต้องการให้คณะกรรมการที่มีอำนาจเรียกผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง หรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ตามสมควร (\bar{X} = 4.26, S.D.= .679) รองลงมา คือ ต้องการให้คณะกรรมการส่งปัญหาหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับบัญญัติศาสนาอิสลามให้คณะผู้ทรงคุณวุฒิของจุฬาราชมนตรี ประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาและผู้ชำนาญการด้านวิทยาศาสตร์การอาหารทำการวินิจฉัย (\bar{X} = 4.24, S.D.= .584) และต้องการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องดำรงตำแหน่งคณะกรรมการควบคุมมาตรฐานฮาลาลแห่งชาติ จะต้องไม่เป็นคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาล ผู้ตรวจรับรองฮาลาล ที่ปรึกษาฮาลาลประจำโรงงานหรือสถานประกอบการ ผู้ตรวจการฮาลาล หรือผู้เชือดสัตว์ (\bar{X} = 3.94, S.D.= .862) น้อยที่สุด

1.2.3 หมวดองค์การตรวจและรับรองฮาลาลและการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจัดตั้งศูนย์รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองฮาลาล เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น (\bar{X} = 4.19, S.D.= .715) รองลงมาคือต้องการให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้แก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองฮาลาล เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการบริโภคอุปโภคอย่างแท้จริง (\bar{X} = 4.12, S.D.= .734) และต้องการให้ผู้ประกอบการต้องจ่ายค่าธรรมเนียมใบรับรองฮาลาลและค่ารับรองฮาลาลผลิตภัณฑ์ตามประเภทของกิจการที่ขอรับรองฮาลาลตามอัตราค่าธรรมเนียมที่กฎหมายกำหนด (\bar{X} = 3.94, S.D.= .900) น้อยที่สุด

1.2.4 หมวดคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้ผู้ที่ประสงค์จะยื่นคำขอเป็นคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาลต้องเป็นนิติบุคคลที่จดทะเบียนตามกฎหมายไทยหรือคณะบุคคลผู้มีสัญชาติไทย (\bar{X} =4.27, S.D.=.643) รองลงมาคือต้องการให้ผู้ที่มีประสงค์จะยื่นคำขอเป็นคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาลต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ทางศาสนาและความรู้ความสามารถในเรื่องฮาลาลและระบบงานการผลิตเป็นอย่างดีต้องมีผู้ใช้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ตรวจรับรองฮาลาลและที่ปรึกษาประจำโรงงานหรือสถานประกอบการ (\bar{X} =4.24, S.D.=.578) และต้องการให้คณะกรรมการมีอำนาจประกาศกำหนดชนิดประเภทและขนาดของโรงงานหรือสถานประกอบการที่จะต้องจัดให้มีคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาลเพื่อดำเนินการวางแผนและปรับปรุงสถานที่ (\bar{X} =4.08, S.D.=.781) น้อยที่สุด

1.2.5 หมวดการควบคุมและกำกับดูแลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้มีที่ปรึกษาฮาลาล ประจำโรงงานหรือสถานประกอบการโดยจะต้องมีผู้ใช้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตรวจรับรองฮาลาล หรือตรวจการฮาลาลอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.10, S.D.=.724) รองลงมาคือต้องการให้รัฐมนตรีแต่งตั้งผู้ตรวจการฮาลาลจำนวนหนึ่งตามความเหมาะสม พร้อมทั้งกำหนดเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของผู้ตรวจการฮาลาล เพื่อทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองฮาลาลที่จำหน่ายในท้องตลาดและสืบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ (\bar{X} =4.09, S.D.=.771) และต้องการให้ผู้ตรวจการฮาลาลมีอำนาจในการยึดหรืออายัดผลิตภัณฑ์ วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ เอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิด (\bar{X} =3.94, S.D.=.834) น้อยที่สุด

1.2.6 หมวดสำนักงานมาตรฐานฮาลาลแห่งชาติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้สำนักงานมาตรฐานฮาลาลจัดให้มีการศึกษาอบรม พัฒนาบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกิจการฮาลาล (\bar{X} =4.27, S.D.=.704) รองลงมาคือต้องการให้จัดตั้งสถาบันพัฒนาบุคลากรฮาลาลขึ้นภายในสำนักงานมาตรฐานฮาลาล เพื่อปฏิบัติหน้าที่จัดการศึกษาอบรม พัฒนาบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกิจการฮาลาล (\bar{X} =4.18, S.D.=.662) และต้องการให้รายได้ของสำนักงานมาตรฐานฮาลาลมาจากเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศหรือบริจาคให้ (\bar{X} =3.91, S.D.=.836) น้อยที่สุด

1.2.7 หมวดเลขาธิการของสำนักงานมาตรฐานฮาลาลแห่งชาติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ต้องการให้บุคคลที่จะดำรงตำแหน่งเลขาธิการและรองเลขาธิการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบัญญัติศาสนอิสลามในเรื่องฮาลาล และมีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานฮาลาลเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องมีประสบการณ์ในด้านการบริหารงานหรือการบริหารองค์กรมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี (\bar{X} =4.15, S.D.=.807) รองลงมาคือต้องการให้เลขาธิการมีอำนาจหน้าที่บริหารกิจการของสำนักงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของสำนักงานระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด นโยบาย ประกาศ และมติของคณะกรรมการ และเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้างของสำนักงาน (\bar{X} =4.04, S.D.=.742) และต้องการให้คณะกรรมการเป็นผู้คัดเลือก แต่งตั้ง และถอดถอน เลขาธิการและรองเลขาธิการของสำนักงานฯ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด (\bar{X} =4.02, S.D.=.809) น้อยที่สุด

1.2.8 หมวดกองทุนพัฒนามาตรฐานฮาลาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้เงินกองทุนใช้จ่ายเพื่อเป็นเงินอุดหนุนให้แก่สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดตามสัดส่วนที่คณะกรรมการกำหนด (\bar{X} =4.21, S.D.=.717) รองลงมาคือต้องการให้เงินกองทุนเป็นเงินช่วยเหลือและอุดหนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบงานหรือมาตรฐานฮาลาลตามที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารกองทุน (\bar{X} =4.09, S.D.=.686) และต้องการให้กองทุนพัฒนามาตรฐานฮาลาลมาจากเงินค่าธรรมเนียมใบอนุญาตการเป็นคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาล ผู้ตรวจรับรองฮาลาลที่ปรึกษา

ฮาลาลประจำโรงงานหรือสถานประกอบการ ผู้ตรวจการฮาลาล และผู้เชือดสัตว์ (\bar{X} =3.94, S.D.=.867) น้อยที่สุด

1.2.9 หมวดมาตรการทางปกครองอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งห้ามจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือเปิดให้บริการ ในกรณีที่ตรวจสอบพบว่าวัตถุดิบ ส่วนประกอบ หรือการให้บริการของผู้ประกอบการเป็นสิ่งที่ไม่ฮาลาลและ กระบวนการผลิตที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานฮาลาลกำหนด (\bar{X} =4.06, S.D.=.765) รองลงมาคือต้องการให้คณะกรรมการ พิจารณามีคำสั่งลงโทษปรับทางปกครอง ในกรณีที่ผู้ประกอบการรายได้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง หลักเกณฑ์วิธีการหรือเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด โดยปรับไม่เกิน 500,000 บาท พักใช้หรือเพิกถอนการรับรองฮาลาลในผลิตภัณฑ์หนึ่งหรือทั้งหมดหรือใบอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาล และประกาศแจ้งเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบ (\bar{X} =3.98, S.D.=.825) และต้องการให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตหรือพักหน้าที่ชั่วคราวหรือเพิกถอนใบอนุญาตหรือถอนการปฏิบัติหน้าที่ ในกรณีที่การกระทำผิดของผู้ประกอบการเกิดขึ้นเนื่องจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตรวจรับรองฮาลาล ที่ปรึกษาฮาลาลประจำโรงงานหรือสถานประกอบการ หรือผู้เชือดสัตว์ (\bar{X} =3.96, S.D.=.841) น้อยที่สุด

1.2.10 หมวดองค์การคุ้มครองผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ฮาลาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ต้องการให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนขององค์กรเอกชน ในกรณีที่องค์กรดังกล่าวดำเนินกิจกรรมไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการเมืองหรือมีการเรียกค่าตอบแทน หรือก่อให้เกิดความวุ่นวายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือไม่เหมาะสม (\bar{X} =4.18, S.D.=.802) รองลงมาคือต้องการให้การดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ฮาลาล ไม่ให้องค์กรเอกชนดังกล่าวถอนฟ้อง เว้นแต่ศาลจะอนุญาตเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม สำหรับคดีแพ่งเกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายทดแทนการถอนฟ้องหรือการพิพาทภายในกรณีที่คู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันจะต้องมีหนังสือแสดงความยินยอมของผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ฮาลาลมาแสดงต่อศาลด้วย (\bar{X} =4.07, S.D.=.759) ต้องการให้สมาคม มูลนิธิ ศูนย์ ชมรม หรือองค์กรเอกชนที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในทางการเมืองหรือมุ่งค้าหา กำไรจากการประกอบกิจกรรม มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ฮาลาลต่อคณะกรรมการฯได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง (\bar{X} =4.03, S.D.=.797)

1.2.11 หมวดบทลงโทษอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าต้องการให้บุคคลที่ปลอมใบรับรองฮาลาลหรือเครื่องหมายรับรองฮาลาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปีหรือปรับไม่เกิน400,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (\bar{X} =4.23, S.D.=.741) รองลงมาคือ ต้องการให้บุคคลที่เลียนใบรับรองฮาลาลหรือเครื่องหมายรับรองฮาลาลเพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นเครื่องหมายรับรองฮาลาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (\bar{X} =4.13, S.D.=.685) และต้องการให้ผู้ใดที่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งตนได้มาล่วงรู้เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือการดำเนินการ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่เป็นการเปิดเผยในการปฏิบัติหน้าที่ หรือเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี (\bar{X} =3.89, S.D.=.893) น้อยที่สุด

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน

2.1 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้ประกอบการมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาสูงสุดต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า หมวดบททั่วไปและหมวดคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาล หมวดเลขาธิการของสำนักงานมาตรฐานฮาลาลแห่งชาติ หมวดองค์กรตรวจและรับรองฮาลาลและการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายรับรองฮาลาล หมวดการรับรองระบบงานฮาลาล และการควบคุมมาตรฐานฮาลาล และหมวดบทกำหนดโทษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้ประกอบการมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอาชีพต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.5 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้ประกอบการมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า บททั่วไปแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

1. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร มีประเด็นควรนำมาอภิปรายดังนี้

1.1 ความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง 11 หมวด อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาร่างทั้งหมด 4 ฉบับ ทั้งที่เสนอโดยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคเพื่อไทย สมาชิกวุฒิสภา และที่เสนอโดยกรมการอุตสาหกรรม ซึ่งร่างทั้งหมดมีสาระสำคัญไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวมีความสำคัญมาก เนื่องจากหลายฝ่ายต้องการเสนอร่างดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยความผันผวนทางการเมืองที่ผ่านมาทำให้ร่างไม่ได้รับการพิจารณา แต่ก็ยังมีความต้องการให้มีพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมการผลิต ผลิตภัณฑ์อาหารที่ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสมเกียรติ ตริยาภิวัตน์ (2549) ที่แสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยเพื่อการแก้ไขปัญหาการค้าอาหารที่ผิดหลักศาสนาอิสลามมีความสำคัญอย่างมาก และเมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายหมวด พบว่า ผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครมีความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลในหมวดคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาลมากที่สุด ทั้งนี้สถานประกอบการอาหารที่ขอรับรองเครื่องหมายฮาลาลส่วนใหญ่ไม่ใช่มุสลิม มุสลิมจึงต้องการให้มีคณะที่ปรึกษาระบบงานฮาลาล เพื่อให้มุสลิมเองมั่นใจในการบริโภคสินค้าที่มีตราฮาลาล แต่ทราบแน่ชัดว่าสถานประกอบการไม่ใช่มุสลิม ประกอบกับมีกระแสข่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะที่ปรึกษาในทางลบ จึงต้องการให้มีพระราชบัญญัติมาควบคุมการทำงานของคณะที่ปรึกษา รวมถึงระบบงานเกี่ยวกับกิจการอาหารฮาลาลทั้งหมด

1.2 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้ประกอบการมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศและอาชีพต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่ามุสลิมไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือหญิง และจะประกอบอาชีพใดก็ต้องการที่จะบริโภคอาหารฮาลาลเหมือนกัน ต้องการที่จะอยู่ในครรลองของบทบัญญัติอิสลาม จึงมีความต้องการให้มีพระราชบัญญัติมาควบคุมและดูแลเรื่องนี้ และสอดคล้องกับ ยุพิน หะสัน (2546) ที่ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต ความรู้ และพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิม พบว่า ผู้บริโภคมุสลิมมีความรู้ในเรื่องอาหารฮาลาล และมีพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารฮาลาลในระดับสูง และยังพบว่า กลุ่มรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบยึดหลักการจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารฮาลาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.3 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล ของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริโภคที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี มีความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลมากกว่าระดับอายุมากกว่า 55 ปี ทั้งนี้บุคคลในวัยดังกล่าวอยู่ในวัยเรียนกำลังศึกษาเป็นวัยหนุ่มสาว มีพลัง มีความต้องการเห็นความก้าวหน้า และพัฒนาของสังคมมุสลิมมากกว่าวัยผู้ใหญ่ที่ดำเนินชีวิตมานาน เคยชินกับสภาพสังคมแบบเดิมๆ รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นส่วนใหญ่อยู่นอกบ้าน และมีการตัดสินใจในการเลือกบริโภคเอง ต่างจากวัยผู้ใหญ่ที่ส่วนใหญ่จะทำอาหารทานเองหรือรับประทานอาหารที่ลูกหลานเลือกซื้อมาให้

1.4 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริโภคที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลมากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆ ทั้งนี้ผู้บริโภคที่มีระดับการศึกษาสูงมีความรู้ในระดับที่สามารถตัดสินใจบริโภคอาหารที่ดี ถูกหลักโภชนาการ และหลักการศาสนาอิสลาม มีการพิจารณาเครื่องหมายฮาลาลเพื่อตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ และการมีความรู้สูงทำให้มีความเรียกร้อง และต้องการที่จะเห็นสังคมพัฒนาขึ้น จึงมีความต้องการให้มีการกำหนดกฎหมายในการผลิตอาหารฮาลาล

1.5 ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่อเดือน 20,000-30,000 บาท มีความต้องการพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาลมากกว่าผู้ที่มีรายได้ในระดับต่ำกว่า 10,000 บาท เพราะผู้บริโภคมุสลิมที่มีรายได้สูงมีกำลังซื้อมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย จึงถือเป็นผู้บริโภคมุสลิมกลุ่มใหญ่จึงมีความต้องการให้มีการควบคุมการผลิตอาหารฮาลาลอย่างมาก

2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สถาบันมาตรฐานอาหารฮาลาล ควรจัดหาบุคลากรที่ปรักระบบงานฮาลาลที่มีความรู้ความสามารถด้านวิทยาศาสตร์อาหารฮาลาล และการจัดการอาหารฮาลาลโดยตรง ในการตรวจสอบการผลิตผลิตภัณฑ์ฮาลาล ควรตรวจสอบอย่างเข้มงวด และเอาผิดกับผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนมาตรฐานการผลิตอาหารฮาลาล และการใช้ตราฮาลาลในการหลอกลวงผู้บริโภคอย่างเคร่งครัด

เอกสารอ้างอิง

- ยุพิน ทะสัน. (2546). รูปแบบการดำเนินชีวิต ความรู้ และพฤติกรรมการบริโภคอาหารฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินัย ตะห์ลัน. (2555) เอกสารประกอบการสัมมนา ศักยภาพและโอกาสของตลาดอาหารฮาลาลโลกและแนวทางศาสนารับรองวิทยาศาสตร์รองรับของประเทศไทย.วันที่ 22 พฤศจิกายน 2555.
- สมเกียรติ ตรียาภิวัฒน์. (2549). กฎหมายอาหารฮาลาล. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.